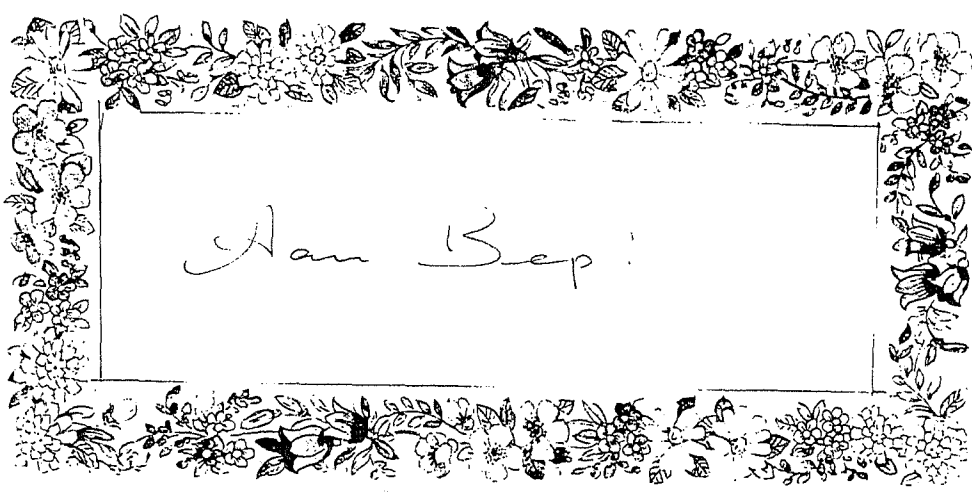

Vught, 21 Maart 1984.

Lieve Broers en Zussen!

Voor mijn kleinkinderen heb ik deze winter dit album gemaakt over de Familie Schlattmann, en tevens het verhaal over onze jeugd. Het was eigenlijk eerst bedoeld voor de "Amerikaantjes", die zo weinig contact met de familie hebben! Toen ik daar logeerde, maakte ik een keer mee, dat kleine Mariette als huiswerk had gekregen om haar stamboom zo goed en zo kwaad als dat ging na te zoeken en op te schrijven! Met behulp van haar moeder zat ze laat op de avond half huilend te schrijven: "My Grandfather was Gustav and he married Marietje Linders" ("I never saw them!") "Uncle Ernst, he married Aunt Greetje" ("I don't care for Uncle Ernst, I don't know Aunt Greetje!"). Toen besloot ik als ik eens tijd had, om al die onbekenden wat meer tot leven te doen komen voor hen, en eens iets over hen te vertellen zo goed als ik kon. Welnu, dit is het resultaat. Al schrijvend dacht ik dat het ook leuk zou zijn voor mijn Hollandse kleinkinderen, en tevens misschien voor al die broers en zussen, die samen met mij opgroeiden en dezelfde herinneringen aan dat lieve ouderhuis! Ik hoop dat jullie er plezier aan beleven en ben me zeer bewust dat het "huisvlijt" en "home-made" is gebleven, maar dat jullie er ook uit voelen de grote liefde waarmee ik het gedaan heb!

Allemal heel veel liefs!

Mes

lepre
Mrs. A. A. A.

Lieve Kleinkinderen!

Al een poosje ligt op mijn bureau dit schrift, al een tijdje loop ik rond met de gedachte, om aan jullie iets te vertellen over één van de families waar jullie van afstammen, in mijn geval: de Familie Schlatmann. Als jullie dan later oud bent geworden kunnen jullie eigen kleinkinderen misschien nog eens vertellen over jullie "achtergrond", zodat die verre voorouders niet zulke wazige figuren voor hen zijn, maar mensen van vlees en bloed, met hun lief en leed, hun eigenaardigheden en hun manier van leven, de maatschappij waarin zij leefden en de levensopvatting die zij hadden en waarin zij hun gezinnen grootbrachten.

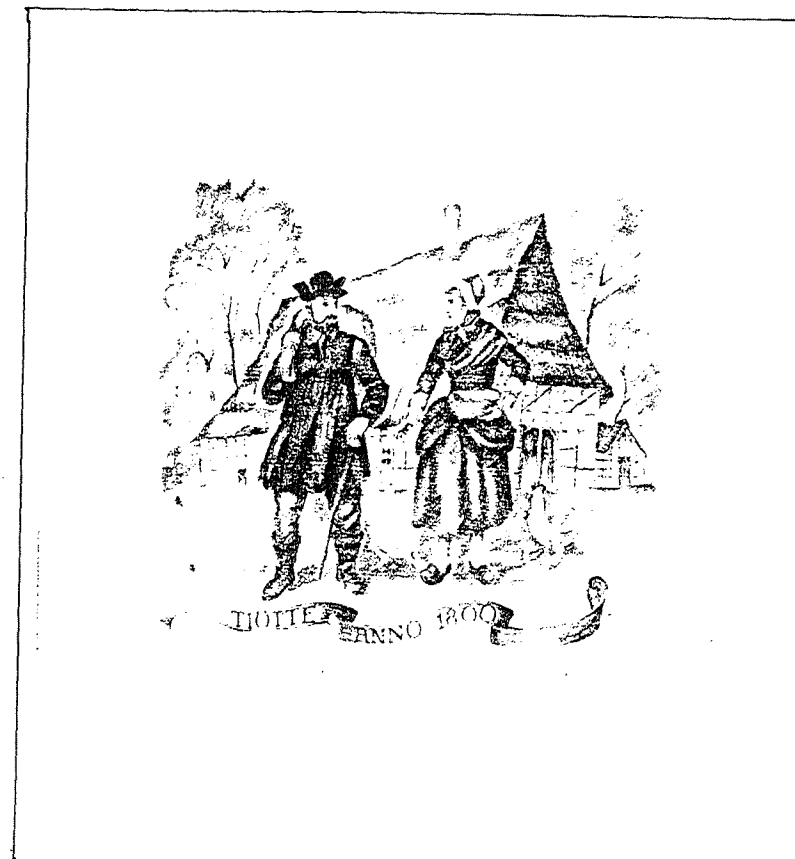
Op de een of andere manier zijn zij allen vervlochten met jullie eigen leven!

Ik maakte een plan om de geschiedenis van mijn eigen jeugd te vertellen van 1917-1929.

Jullie zijn vast verbaasd over de manier waarop wij werden grootgebracht en de zo verschillende mentaliteit die er heerste vergeleken met deze tijd, maar ik kan jullie verzekeren:

Het was een gelukkige jeugd!

Natuurlijk waren er in die tijd ook heel veel dingen waar je verdriet over had, maar gelukkig verdwijnen die dingen in je herinnering, en voel je alleen een grote dankbaarheid aan hen, die je zo'n gelukkige levensstart geschonken hebben!

*Anton Schlattmann 1774-1857
landbouwer te Neuenkirchen en
koopman in Holland*

*Justine Hofstée 1817-1866
echtgenote van Zacharias Schlattmann*

*Zacharias Schlattmann 1810-1867
muntfabriek te Haarlem*

Eerst wil ik jullie vertellen , hoe onze familie in Holland kwam.
De Familie Schlattmann stamt uit Westfalen in Duitsland. Ze woonden in een klein dorpje: Neuenkirchen bij Rheine. Het waren "thuiswevers" zoals er tallozen waren en kleine keuterboertjes. In de helft van de 19e. eeuw begonnen ze naar Holland te trekken.

Anton Schlattmann:

Evenals de meesten in de omgeving van Neuenkirchen bij Rheine had ook Anton Schlattmann (1774-1857) een boerenbedrijfje. Hij kreeg echter dóór, dat er een betere boterham te verdienen viel in Nederland, dan als keuterboer in Westfalen! Hij werd linnenkoopman en maakte, later vergezeld van zijn beide zonen: Zacharias en Bernard, jaarlijks de tocht vanuit Westfalen naar het Westen. Nadat de beide broers zich in de zomer van 1860 hadden gevestigd in Haalem, kwam ook hun zuster Lisette bij hen in de zaak. Bernard bleef vrijgezel, maar Zacharias trouwde met Justine Hofstee, ook afkomstig uit een linnenmakersfamilie in Neuenkirchen. Zij bleef echter met de kinderen in Westfalen wonen. Hun twee zonen: Heinrich en Gustav vestigden zich voorgoed in Holland: eerst hadden zij een textielzaak in Haarlem, later in Leiden, aan de Vismarkt. Heinrichs kinderen trouwden met Dreesmann-kinderen en kwamen in het Vroom-en-Dreesmannconcern; Gustavs nakomelingen bleven zelfstandige zakenmensen en woonden in Haarlem en Leiden.

Gustav is jullie over-over-grootvader.

Hij trouwde met Agnes Bruning en zij kregen samen 14 kinderen, waarvan er 8 in leven bleven: 6 zonen en 2 dochters.

De oudste zoon heette ook Guus: hij is jullie over-grootvader en mijn Vader!

Ik werd geboren de 27e. Juni 1917 als derde kind van Guus Schlatmann en Marietje Linders. Vóór mij waren al een dochter en een zoon geboren: Agnes en Jan. Ik schijn behoorlijk geprotesteerd te hebben en driftig gehuild, toen ik dat veilige plaatsje in mijn Moeders lichaam moest verlaten en mijn eigen leven begon! Moeder vertelde, dat ze nog een "baker" had voor mij: dat was iemand, die zorgde voor Moeder en kind, dikwijls een oudere vrouw. Ze was ook al geweest bij de geboorte van de twee oudsten en vond het, zoals ze zei: "een fijn stelletje, Mevrouw!" Bij de latere babies kwam er een verpleegster.

Mijn ouders woonden in Oegstgeest, een klein dorpje vlak bij Leiden, in ZuidHolland. Het waren echte lieve ouders! Ze waren eigenlijk op een bijzondere manier "aan elkaar gekomen"!

Mijn Vader was een leuke, vlotte jongeman, en veel meisjes waren verliefd op hem! Toch kon Vader "de ware" niet vinden. Hij was op zoek naar een meisje, waar hij voor 100% van kon houden! Tijdens een bezoek aan een paar Tantes Koldewij in Dordrecht hoorde hij, dat zij nog nichtjes hadden, de "Busjes", die niet getrouwd waren, er niet onaardig uitzagen en misschien heel geschikte kandidaten (een van hen!) voor die jonge Guus.

Die had daar wel oren naar, maar alvorens die bepaalde Zondagmiddag naar die Fam. Bus te gaan, besloot hij, eerst nog een "beleefdheidsvisite" af te leggen bij de Fam. Linders, die hij wel niet persoonlijk kende, maar omdat het in de verte toch nog wat familie was, bij zijn Dordtse bezoek toch niet wilde overslaan.

Agnes Bruning 1862-1948
echtgenote van Gustav Schlatmann

Gustav Schlatmann 1887-1971
mangetrouwt met Agnes

Hij zat al een half uurtje op dat vormelijke bezoek, toen opeens... Marietje in de deuropening verscheen, "met een hoedje met kersjes opzij!", zoals Vader later vertelde. Zij kwam juist uit de kerk. Voor mijn vader was het: liefde op het eerste gezicht. Zij was jong en lief, blond en met zachte blauwe ogen, rustig in haar manieren en geen moment denkend aan trouwen! Maar voor Guus stond het vast: dit meisje wilde hij veroveren en geen ander!

Marietje heeft bij dat eerste bezoek die belangstelling wel gemerkt, maar zij dacht erover om naar het klooster te gaan. Ze had een vrome aard van haar Vader geerfd, en dacht dat zij daar geschikt voor zou zijn. Jullie kunnen wel begrijpen, dat het heel wat voeten in de aarde had, voordat Guus en Marietje samen voor het altaar stonden!

Mijn moeder had echt gewetensangsten dat ze verzaakte aan haar roeping, maar haar biechtvader dacht daar anders over!

Later vertelde mijn moeder wel eens dat hij gezegd had: "Je zult het wel uithouden in een klooster, maar als je me vraagt, is het je roeping? dan zeg ik: Nee!"

Dus zei Marietje eindelijk: Ja! en hun trouwdag was op 18 Juni 1913. Moeder heeft later dikwijls gezegd, dat ze toch zo gelukkig was op die trouwdag, nu eenmaal het besluit genomen was! Ze gingen samen naar Zwitserland op huwelijksreis, in die tijd nog iets apart!

Vol trots keek ze op naar haar Guus, als hij in het hotel zijn bestelling deed: "Und geben Sie meiner Frau eine Tasse Tee!"

Guus en Marietje gingen dus samen een nieuw leven beginnen. Met de zegen van de beide ouderparen en een mooie preek van de pastoor

tijdens de huwelijksmis ("wat zullen we ons Marietje missen!").

Er was een heerlijk diner in Hotel Ponten in Dordt, er waren liedjes en sketches van de broers en zussen!

Ze gingen wonen in het Wilhelminapark in Oegstgeest. Toen mijn Moeder het huis voor de eerste keer - nog vóór haar huwelijk - kwam keuren, riep ze uit: O, Guusje, dit nemen we! Hier kunnen we wel 10 kinderen krijgen!" De Grootouders waren zeer geshokeerd. Zoiets hoorde toch immers niet!

Grootvader Schlatmann woonde ook in het Wilhelminapark, aan "de overkant".

Wat waren mijn eerste herinneringen? De kar van de groenteboer

Timmers, die iedere dag met zijn paard langskwam, met kisten vol groente en fruit. Ik mocht een wortel aan het paard geven op de platte hand. Het paardje heette ook Jetje.

Ik zie de dikke groenteboer nog voor mij, met die dikke nek en al die zwarte krulletjes onder zijn pet!

Vaag staat nog voor mijn geest die Anton-Pieck-achtige sfeer: die vrouwen met zwarte kapothoedjes, de lantaarnopsteker, de gammele boerenhuisjes verderop met een straatje met een pomp!

In 1919 schijnen we enkele jaren in Katwijk aan Zee gewoond te hebben, aan de boulevard op een bovenhuis.

Vader was een echte liefhebber van de zee. Het was een vissersplaatsje aan de Noordzee. Daar is mijn broer Ruud geboren. Ik herinner mij niets uit die tijd. Alleen een feit dat we op een middag allemaal naar buiten holden, op het

balcon: een luchtschip, een "Zeppelin" kwam voorbij! Een grote sigaar in de lucht! Een wereldwonder!

Van 1914-1918 was er de eerste wereldoorlog. Nederland was neutraal: de Duitsers overschreden onze grenzen niet. We waren dus niet direct bij de oorlog betrokken. Ik weet daar verder niets meer van, natuurlijk, maar mijn moeder vertelde later wel eens dat mijn Duitse Grootvader en mijn Belgise Grootpa (van moederskant) bij een toevallig gezamenlijk bezoek aan mijn ouders grote ruzie hebben gekregen over de inval van Duitsland in het neutrale België!

In de tijd dat wij in Katwijk woonden schijnt mijn vader ook opeens thuis aan tafel verschenen te zijn met een totaal gemillimeterd hoofd! Dat was naar Duitse trant. Hij vond het zo lekker fris, zei hij. Moeder was boos dat hij dit zomaar gedaan had, zonder haar erin te kennen!

Na twee jaar "Katwijk" kochten mijn ouders een huis in de Geversstraat in Oegstgeest. Het was een wit huis, met een klein torentje erop. Het was een huis in een rij van vijf, geloof ik, met een klein voortuintje en een wat grotere achtertuin. Dat was het lieve huis van mijn jeugd! Ieder ogenblik kwam het trammetje door die Geversstraat, een stoomtram met een belletje erop. Ping, ping, ping! Daar komt de tram! Oppassen, kinderen! Het was het model van een soort koffiemolen.

Auto's waren er praktisch nog niet. Je zag slagersjongens fietsen, met grote manden voorop; bakkerskarren met dubbele deksel waar zo'n heerlijke geur van versgebakken brood uitkwam! Alles kwam "aan huis". Vrijdags het visvrouwkje uit Katwijk, vrouw Kuit. Moeder kwam dan naar buiten om de vissen te keuren en te kiezen en het vrouwtje maakte ze schoon op de glibberige plank op haar wagen, vol schubben en afgesneden koppen. Soms kwam een draaimolen de straat in, met vrolijke wijsjes en versierd met poppen en tierlantijnen!

's Maandagsmorgens kwam Ikking langs, de schoenmaker. Die kwam alle paren schoenen keuren. Wiebelend met zijn hoofd, stond hij ze fluitend te bekijken en vertelde mijn moeder wat eraan gebeuren moest. Ze verdwenen dan in een grote zak en kwamen later in de week weer keurig opgelapt terug.

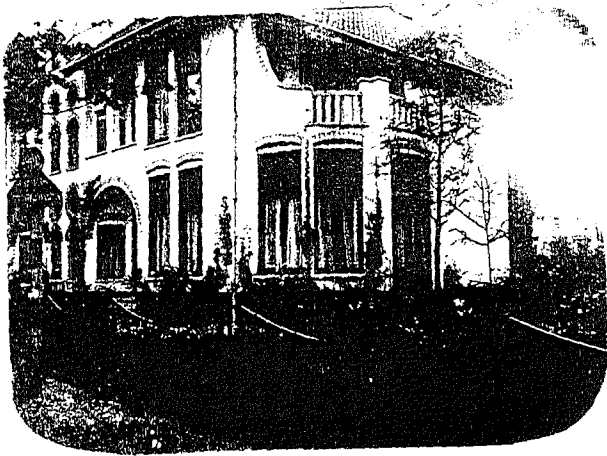

Dan was er nog "Mijnheer Verheul", die van Vader iedere week, Donderdagmiddags, de klokken in het hele huis gelijk moest zetten en Los, de slager, die de vleesmessen iedere week moest ophalen om ze tegelijk met zijn eigen messen te slijpen, want Vader had een hekel aan botte voorsnijmessen! Dan had je nog "Koos" van de zaak, later "Meinema", die iedere Maandagmorgen alle pakken en jurken op kwam halen om geperst en nagekeken te worden, en die Vrijdagsavonds in onberispelijke staat weer werden teruggebracht.

Het was een gezellig huis! Ik herinner me nog goed de leuke rand van Indianenfiguurtjes in de kinderkamer. Mijn ouders hadden de serre laten

Mijn Moeder met haar oudste dochter Agnes. 1914.

"De Overkant".

Grootvader Gustav Schlattmann in zijn tuin

lopende kamers: vóór de salon: het Heilige der Heiligen! Altijd dicht door de week, 's-Zondags ging hij open. Dan werd door het meisje de kolenhaard aangemaakt. In het midden: de huiskamer, nogal donker, door die uitbouw van de serre. De huiskamer bevatte: een tafel, stoelen van bruin zeil, een buffet met schuifladen en opstaand paneel, waar links en rechts geruite glazen kastjes in waren aangebracht en middenin een spiegel. Ik zie het nog zó voor mij! Op het buffet een - in mijn ogen - schitterend geheel: een kristallen karaf met twee glazen op een spiegel-plateau! Het was geloof ik het cadeau van een fabrikant. Op de schoorsteenmantel links en rechts twee grote, bonte vazen met heel grote oren en aan de overkant: de piano! Lichtbruin, met een mooi, rood-geborduurd lopertje over de toetsen! Gezellig was die piano! Vader kon heel goed spelen: a vue. Hij kon geen noot lezen, maar speelde op het gehoor alle liedjes, die hem maar te binnen schoten! Een enkele keer zong Moeder naast hem wel eens een lied van Hullebroeck, of Schubert of Catharina van Rennes. Vóór haar huwelijk had moeder altijd zanglessen gehad. Maar in het vuur van haar gezang kwam er dan dikwijls een kindje aan haar rokken zeuren, en al zei ze dan wel eens even: kind, wees toch eens even stil! toch won het kindje het altijd van haar lied.

Links en rechts van de piano hingen in zwarte lijsten de portretten van onze - inmiddels overleden - voorouders. Ernstige gezichten, vreemde, hooggesloten japonnen met baleinen, stijve overhemden en "Vadermoordenaars"! Ze keken zorgelijk neer op hun woelig nageslacht, dat gestaag groeide. Na Agnes, Jan en Jet waren Ruud en Ben gekomen, toen Bep, Guus, Frits, Frans, Hans en Paul. En al die kinderen namen bezit van dat veilige huis in de Geversstraat! De kinderkamer was erg eenvoudig en sober, naar vaders praktische aard. Een flinke opbergkast voor het kinderspeelgoed en de kinderjassjes, een grote tafel met houten stoelen en een klaptafel opzij om brood te snijden en te smeren en eventueel aan te spelen.

Keer op keer werd het wiegje gevuld op onze ouderslaapkamer. Werkelijk nooit heb ik hen horen klagen over zorg en drukte. "Ach, wat is het toch weer een lief kleintje!" zei moeder, als de baby na de doop bij haar in de slaapkamer boven in haar armen werd gelegd.

Natuurlijk hebben ze enorme zorg en enorme drukte gehad, maar het werd voor ons verborgen, alsook hun oneenigheden, die ze zeker gehad hebben met twee zo verschillende mensen! Als kind kon ik me echt niet voorstellen, dat ze geen familie van elkaar waren!

Op Vaders- en Moeders kamer mocht je wel eens liggen als je plotse-ling ziek werd. In het grote lits-jumeaux. Je lag dan te kijken naar de grote "étagère" met vele beeldjes uit moeders jongemeisjestijd: St. Antonius, met zijn bruine pij, Maria met haar blauwe mantel met gouden pippeltjes, het H.Hart met opgeheven rechterarm, Franciscus met de lelie.

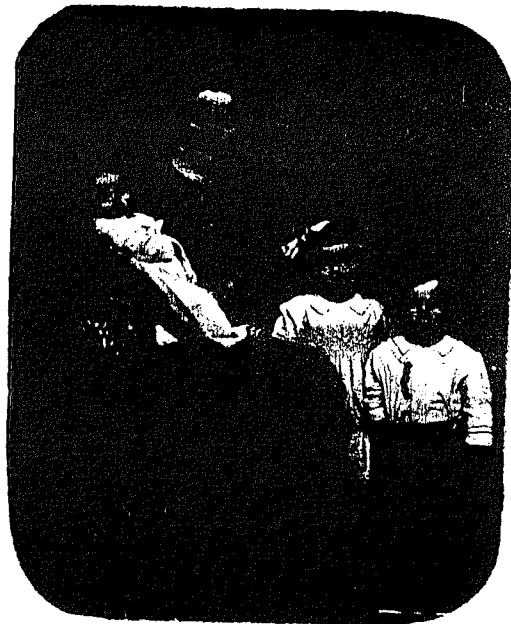
Daarnaast had je dan de linnenkast met de levensgrote spiegel. Als die kast openging, zag je alles keurig op stapeltjes liggen, en langs de verschillende planken zag je een geborduurd randje in wit-en-rood kruissteekwerk, waarop te lezen stond:

"Waar het meest de netheid past"

"Is in een fraaie linnenkast"

"Rein als Uw linnen"

"Blijven immer Uw zinnen!"

In die kast lagen ook al die 24 nachthemden van mijn vader , met een rood biesje afgezet, en splitjes opzij; hij heeft ze nooit allemaal versleten! Het hoorde bij zijn uitzet. Ook werden in die kast de cadeautjes bewaard voor de jarigen, en de Sinterklaas-attributen in een doos. Ik ga weer verder over ons huis. In de hoek van de huiskamer brandde een lichtje voor het beeld van het H. Hart. Het gaf iets intiems en knus aan die kamer.

In de keuken was het nog een ouderwetse toestand! Een grote gootsteen in de hoek, houten kastjes en een ouderwetsch kolenfornuis! Behalve koken werden op dat fornuis ook de bouten verwarmd voor de strijk. 't was een grote keuken, met een tafel en stoelen. Toen je nog heel klein was, en je bord niet leeg wilde eten, moest je voor straf in de keuken eten bij "de meid". O, wat voelde je dan verlaten! en de goedige "meid", die je zachtjes en met lieve woordjes voerde! Zodat je weer terugkon naar de gezelligheid!

De tuin was ook een belangrijk terrein. Er was natuurlijk een grote zandbak in, een stoep met een speciaal knikkerputje, en achterin een schommel, wip, klimpalen, een losse en vaste rekstok! Klimrozen stonden te bloeien tegen het schuurtje aan, en daaronder, in het voorjaar de lieve vergeet-mij-nieten!

Er waren ook wat fruitbomen: een mager appelboompje, pereboom en aalbessenstruiken. Achterin stonden de bloemenstruiken: paarse en witte sering, een gouden regen in de hoek, en witte spiraea bij het hekje naar de achteruitgang van het laantje. Wat hebben we in die tuin gespeeld!

Links en rechts van ons woonden de burens. We mochten niet teveel met hun kinderen spelen, want...ze waren niet-Katholiek. Zo was dat in die tijd. Jammer. Links woonden de heer en Mevrouw de Wolff, oud-Indisch-gasten, die geen kinderen, alleen een oude dienstbode hadden. Er groeide in die tuin, in tegenstelling tot ons eigen, armetierige boompje, een geweldige rijke appelboom, met machtige takken, die zich echter hoe langer hoe meer naar onze kant toe bogen! Heel wat keertjes aten we daar heerlijke appelmoes van!

Aan de andere kant woonde de Fam. Versteeg, ook oud-Indischmensen. Ze hadden een zoontje, Eddy, en een Baboe meegenomen uit Indie. Er waren daar twee leuke, zwart-witte hondjes, waar ik dol op was! Maar begrijpelijkerwijs kon moeder dáár niet aan beginnen! Eddy zag ik soms wel eens in het Wilhelminapark. Hij deed dan "bravourstukjes". Stak expres de weg over, vlak vóór een auto, zodat ik gilte van schrik! Toen we al een heel stel kinderen hadden kregen we kinderjuffrouwen. De meesten kwamen uit Duitsland, en heetten dan "Fräulein". Ze kwamen graag naar Holland, want Duitsland had de oorlog verloren en er was honger en armoede! Hun Marken waren geen cent waard, je kon er de muren mee behangen. Vader, die voor de zaak nogal eens naar Berlijn ging, kocht in die tijd voor enkele guldens de mooiste schoenen en leren schooltassen, degelijk werk!

Heel goed herinner ik mij nog Fräulein Meyer, met haar dik gezicht en rood haar in vlechten om haar hoofd. Ze kon allerlei leuke dingen maken van lucifersdoosjes en glanzende kastanjes en ze ruimde, samen

Grootma Linders met Agnes,
Moeder met Jan!

met moeder onze speelgoedkast keer op keer op. Iedere middag zat ze, midden van fröbelende, lawaaiende kinderen, kinderen op het potje en kinderen die onder de grote tafel "moedertje" speelden, met haar grote, spanen naaimand voor zich, een enorme berg verstelgoed te verwerken, terwijl moeder, altijd kalm, een nieuw spelletje uitlegde aan een groter kind.

Ik ben het hele huis nog niet rond geweest. Naast de ouderslaapkamer was de meisjeskamer in mijn jongste tijd. Agnes en ik sliepen samen in een pitchpine lits-jumeaux, met op het voeteneinde dikke donzen kussens, naar Duits gebruik. O, wat heerlijk was het om in een onbewaakt ogenblik daarmee te gooien, of in je nachtopon op de bedden te springen als op een trampoline! Moeder deed s'avonds voor ze ging slapen altijd nog even de ronde. Soms werd ik wakker en zag haar lope in haar paars-geruite peignoir, met van die ingewikkelde papillotten in het haar. Ik herinner me, dat ik bezorgd was, datik later nooit mijn haar goed zou kunnen opmaken, en een tijdjelang iedere avond bad, dat ik later toch mocht weten, hoe ik mijn haar moest doen! Aan de muren van onze slaapkamer hingen mooie platen in prachtige kleuren, van engelbewaarders met grote witte vleugels! Een engelbewaarder, die in een bos twee kinderen waarschuwde voor een slang, die voor hun voeten omhoogkronkelde. Op een andere plaat een engel, die leunend over het voeteneind van het bed, het avondgebed meebad. Echt jammer, dat die platen verloren gingen, ze gaven je als kind zo'n veilig gevoel!

Ik zie nóg de ouderwetse lampetkannen met kom en zeepbakje op de wastafel staan, en de vitragegordijnen waardoor je s'avonds de straatlantaarns zag schijnen en vaag de bomen heen en weer zag wuiven van het bos achter ons. - Boven de voordeur was nog een klein kamertje en aan het eind van de gang sliep Juf. Op de zolderverdieping was dan nog de logeerkamer, de "witte kamer", ijsig koud, want die lag op het Noorden! Er was natuurlijk geen centrale verwarming! Later zijn de meisjes daarnaar verhuisd. Daarnaast was de zolder. Die had iets griezeligs, als je daar iets moest halen. Ik ging dan altijd zingende de trap op in de hoop, dat de "dieven" zich in die tussentijd ook zouden verstoppen kunnen, en ik hun dus niet zou zien! - Dan was er nog een badkamertje met een bad op poten, met een gasgeyser er boven, een petro-

Agnes - Jan - Jetje.

Met Betje Voerman op het strand.

leumkacheltje, een tafeltje met matrasje voor het helpen van de baby. Zaterdag was natuurlijk baddag. Kind voor kind werden wij gewassen. Niets gezamenlijk, want op het gebied van de zedelijkheid was moeder Rietje zeer secuur! De kinderen met tweeën in bad te doen, vond ze tegen de kuisheid. Lieve Moeder, in deze tijd had ze, wat dat betreft, toch een ander idee gehad! Om de beurt kwamen we met natte haren en strakke wangen naar beneden gestommeld.

Op die bovenste verdieping had je dan nog een dienstbodenkamertje en een grote, diepe kast vol kleding en ryen schoenen, die tijdelijk uit de running waren.

Börski - Agnes - Irène - Jantje - Jetje.

Toen ik vijf jaar was, ging ik met Agnes naar "de stad" naar de bewaarschool. Het waren daar de zusters van de Voorzienigheid, en hun klooster, waar je eens een enkele keer in processie mocht doortrekken, rook naar spruitjes en rode kool, tenminste in mijn herinnering. Je was geïmponeerd door die zusters met die kappen en die lange zwarte jurken. Een blauw randje om de kap. Wij gingen met de tram naar school. Dikwijls moest je heel lang wachten voor de spoorbomen. Een smoesje van "ik moest wachten voor de spoorbomen en daarom ben ik te laat" ging dus altijd op, dat was niet te controleren. De tram stopte vlak bij school, je moest alleen door een heel arm steegje, waar de vrouwen met de armen over elkaar in de deuropeningen stonden te praten en die je niet durfde aan te kijken. Het was een soort vijandige, andere wereld, en je was blij als je die school bereikt had! De Zuster van de bewaarschool heette Alexiana, en sprak altijd op suikerzoete toon tegen de ouders, als die hun kinderen kwamen brengen. Thuis deed mijn vader haar wel eens na, om mijn moeder te amuseren, hoe ze op hem afstevende en dan op honingzoete toon vroeg: "Is U de Pa?"

Na die bewaarschool kwam ik in de eerste klas, bij Juffrouw v.d. Mast. Een morgen een beetje angstig om het nieuwe avontuur, dan werd het gewoon. Mooie platen aan de muur! Mooie leesboekjes! "Pa gaat op reis, met Gus en Gys". En : Moe, mag ik een bam? Ik wist niet wat een bam was. Maar in die tijd was het onderwijs in Holland nog helemaal ingesteld op een agrarische bevolking. Op het grote leesbord, waar je met een paar trapjes naar toe moest komen en de juiste letters aan een spijker onder het plaatje hangen, stond een grote boerderij, met Does, de hond, koeien in de wei, een geit en Jet in de bokkenwagen! Sommige voorwerpen waren mij helemaal onbekend: b.v. de grote ronde zeef; zoiets had ik nog nooit gezien. Maar al gauw voelde ik mij op mijn gemak in mijn nieuwe omgeving, en had je eens verdriet, dan wachtte aan het eind van de rit met de tram, terug naar Oegstgeest, dat vertrouwde, veilige huis! Je was je narigheid zó kwijt als je moeder zag zitten in die rommelige kinderkamer en broers of zusje je meetrokken voor een spell!

In de tweede klas kreeg ik zuster Stefana, die bekend stond als een "nare" zuster. Wie weet, hoe'n schat ze eigenlijk was, maar ze was oud en wie weet erg moe van dat jarenlang onderwijs geven aan grote klassen van meer dan 30 kinderen, en daardoor wat brommerig. Ze ging dood van de ene op de andere dag, en dat was een schokkende ervaring voor ons. Dood? Je zag haar nog zó op de lessenaar zitten, met haar grote zwarte rozenkrans rinkelend aan haar zij tegen het hout van de lessenaar! Ze had nog pas vóórgelzen over "wilde Roos!" Wat gek, dood, weg voor altijd.

Maar dan kwam de Pastoor van de Petrusparochie. Hij kwam catechismus geven. Hij kwam je vertellen, waartoe wij op aarde waren. "Om God te dienen en daartoe in de hemel te komen".

"Hoe wij God moeten dienen heeft vooral Christus ons geleerd".

Die Zuster was in de hemel, dat was een ding dat zeker was. Later tekende diezelfde priester op het bord twee grote zakken, gevuld tot aan de rand met goede werken, die twee mannen hadden vergaderd tijdens hun leven. De ene stierf in staat van genade en ging recht naar de hemel; de andere man had ook een goed leven geleid, maar precies op het laatste moment deed hij een doodzonde. Toen maakte God kris-kras een groot kruis over die zak vol goede werken en die laatste man ging voor eeuwig naar de hel.

Ik ben ervan overtuigd, dat die priester zich niet bewust geweest is hoeveel schade zo'n verhaal aan een kind kan toebrengen; in sommige gevallen worden die kinderen bang, en dat is zeker het allerlaatste dat God werkelijk zou willen!

Toen ik bijna zeven jaar was, werd ik voorbereid op mijn Eerste H. Communie. Een groot feest! Grootma en haar twee vrijgezellen-zonen kwamen ervoor over, en ook Peetoom en Peettante. De voorbereiding op school en thuis hield gelijke tred. Mijn Moeder nam zo'n eerste communicantje even apart om over die grote gebeurtenis eens extra te praten. Je zat dan samen in de salon, met de deuren dichtgeschoven, en je voelde je zeer gewichtig, zo met moeders aandacht alleen voor jou, en na dat vrome kwartiertje huppelde je weer opgelucht de drukte in.

Uit mijn eerste leesboek op school: Ot en Sien.

Je was zeer van goede wil! Ik kreeg een nieuw jurkje, géén bruids-jurkje, en dat droeg ik al enkele Zondagen voordien, zodat niet het accent op het uiterlijke, maar op het geestelijke zou vallen. Het nieuwe was er dan af, en daar had ik totaal geen moeite mee! Ach, wat begrijpt een kind van de Eucharistie? Het is voor de volwassenen al een groot mysterie! Je bad en zong, je hield je handen voor je gezicht, want je wilde zo graag "braaf" zijn! Maar na een minuutje gluurde je door de vingers en zag de andere kinderen in hun mooie jurkjes en pakjes en de vaders en moeders in hun Zondagse kleren voorbijgaan! Thuis was het groot feest! Je kreeg cadeautjes, maar andere dan op je verjaardag. Een zilveren bestek van vader en moeder. "Jetje" stond er achterop gegraveerd. Een zilveren rozenkrans van "Groma"! Een servetring van Peetoom. Echt feest in huis! De salon open, het "Goede servies" op tafel. Wit was het, met een blauw en goud randje. Krentebollen, uitgesneden vleessoorten! 's Middags kwam er bezoek van ooms en tantes met ook alweer cadeautjes: wijwaterbakjes, devotielichtjes, een plaatjesboek. Ook een in mijn ogen allerschitterendst kerkboekje met een soort wit-ivoren koft, goud-op-snee, met een roze-en-lichtblauw Jezuskindje erop! O, wat prachtig voor een zevenjarig kind!

s'Avonds aan het diner - eenvoudig, maar een beetje extra lekker - zat het communicantje tussen vader en moeder in. Ik herinner mij dat er taartjes waren op het laatst, en van die verrukkelijke schaal mocht ik als feestelinge het eerste kiezen! Mijn keuze was eigenlijk een zeer verleidelijk slagroomgebakje, met rode streepjes jam versierd, maar onder invloed van de vele verhalen over "offertjes" koos

ik een ander en zag het verdwijnen in de mond van mijn broer aan de overkant!

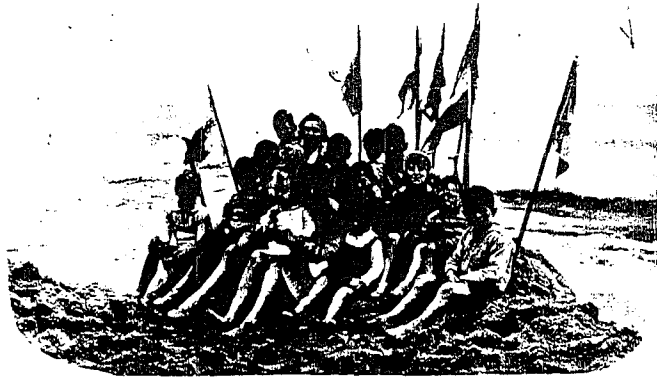
Ik werd groter en ons gezin breidde zich gestaag uit. Op 1 November werd Guusje geboren, op Allerheiligen. Moeder was diezelfde dag nog naar de kerk geweest. De weeën waren daar eigenlijk al begonnen. Gelukkig arriveerde Guus pas s'avonds. Vader belde op naar Oom Sim Wijtenburg, waar wij te spelen waren gestuurd: er was een zoon geboren! Het was nu 4-3, vier zonen en drie dochters! Grote vreugde. Het was ook een voorspoedige tijd. De wereld herstelde zich van de grote ellende van de eerste wereldoorlog. Er was welvaart. 1925.

In die jaren gingen we met het hele gezin een maand naar zee. We gingen altijd naar Katwijk, een klein vissersplaatsje en woonden dan aan de boulevard op een bovenhuis van een pianohandelaar: Nico van Beelen. Heerlijke herinneringen aan deze vacaties! Een hele maand naar het strand! Soms waren we wel met 17 mensen, gecombineerd als ons gezin was met neven en nichten uit Rotterdam plus de hulpen die meegingen. Oom Jan Linders, een broer van moeder, huurde ook een bovenhuis en kwam ook met zijn gezin naar Katwijk. Dikwijls kwamen ook nog oom Bem Koldewey met zijn gezin, die daar ook een huis gehuurd hadden! Wij vormden een heel grote kring op het strand. De dames droegen dikwijls "hulkjes", kleine mutsjes van kant tegen de wind, om hun haar bij elkaar te houden. Wij droegen roodbaaien rokjes die ze op de zaak voor ons gemaakt hadden en shantoung blouses, en de jongens broeken met galgen van dat materiaal. Wat een heerlijk oord voor opgroeiende kinderen! Verstoppertje achter de tenten heel hoge fortentjes bouwen, die bij vloed door de zee omspoeld werden en zo lang mogelijk verdedigd! Een "poppenkamer" in een kuil maken, met zitjes voor de poppen! Zwemmen onder het toezicht van Van Duin, de strandbewaker! Uitkleden in een koetsje, dat van en naar zee gereden werd door een paard, al naargelang het "hoog" of "laag" water was. Zo min mogelijk "bloot" mocht er gezien worden, liefst vlak bij zee het water in! Ik herinner mij Moeders zedige badpak van een soort linnen, wijd om haar lichaam, met een ceintuur met knoop in het midden en de pijpen tot onder de knie!

Dan was er ook het croquet-spel, met die boogjes, waar de bal doorheen moest! He', Agnes, Ruud of Beppie, ik croquetteer je weg! Daar ga je!

Onze lieve moeder kwam s'morgens laat aan het strand. Eerst het babytje voeden thuis, lekker op het balkon zetten met de pootjes in de zon en het gezichtje onder de kap! Nog even Garibaldi's kopen (grote pepermunten) in de Voorstraat om rond te delen, en dan rustig lopen naar het strand en kijken waar haar groepje zat! Jootje, onze hulp, was al vooruitgestuurd met de bolderkar om koffie te brengen en biscuitjes en wij kwamen her en der aangesneld, op de "garibaldi's" af! Er waren ook altijd kleine drama's: de een had zand gegooit in het gezicht van de ander. Zand in het oog! Een handdoek! Vervelende plaaggeest! Ik heb in mijn teen geschept! Een pleister! Moeder, een kwal heeft mij gebeten! Mijn vliegertouw zit in de war!

Er waren vaste figuren, die je geregeld rond zag lopen: Van Duin, de strandoppasser met zijn witte broek driekwart opgeslagen, bezig om de rieten strandstoelen van en naar zee te dragen.

Dan had je nog de Ali-Baba's, Turken met rode fez op hun hoofd, met een zwart kwastje. Ze droegen Perzische kleden over hun schouder, gingen van tent naar tent en hurkten neer om hun waar te laten zien. Ze spraken een paar woorden Nederlands: "Ali-Baba, mooie kleed, mooi kleur! killemeter lang!" Wij kochten natuurlijk nooit iets, dat was luxe. Dan waren er de eerste pindachinezen met een broodtrommel voor hun buik: "Pinda, pinda, lekka, lekka!" Ze waren de voorlopers van al die Chineesche restaurants in ons land. Ook zag je nog veel de schelpenvissers met hun artistieke hoge karren, de paarden spetterend met de benen in het water, en grote, bruine netten. Je liep ook wel eens een eindje mee op met de garnalenvissers tussen de zandbanken. Je kon ook met een plezierbootje een eindje de zee op, wat dikwijls uitliep op misselijkheid!

Dan waren er nog in die tijd de voor ons interessante stranddominees. Hij kwam het strand op, begon hardop te bidden en verzamelde Katwijkers om zich heen. Die gingen in een kring zitten in het zand, luisterden naar zijn preek en zongen psalmen. Voor ons waren dat "de dwalende broeders", waar we iedere avond voor baden! Maar er was ook een zekere vijandigheid te bespeuren, mijn broers en neven kwamen eerst schoorvoetend wat dichterbij en begonnen vervolgens schelpen en stukjes hout in de kring te gooien. Woedend reageerden die Katwijkers dan met het slaan van paraplu's naar de boosdoeners! De tijd van verdraagzaamheid en oecumene was nog ver te zoeken! Bovenop de duinen zaten overal de nettenboetsters de bruine netten te repareren. We zagen ze zitten als we lange wandelingen maakten door de duinen met Vader, die dikwijls een dagje vrij-af nam van de zaak! Onze neven waren erg handig in het vangen van hagedissen, die op platte stenen lagen te soezen in de zon. Het waren allemaal heerlijke kleine sensaties, ook als je krabben ging vangen bij het kleine haventje, die zo grappig opzij wegliepen!

30 Augustus: terug naar huis! Weer wat nieuws! De tuin een wildernis omdat er een maand niets aan gedaan was. Onze eigen piepkleine tuintjes met de miezerige kleine stekjes opeens mooie plantjes geworden. Je eigen slaapkamer, je eigen bed, het moest even wennen! Morgen was het alweer Koninginnedag!

31 Augustus: traditionele feestdag van onze jeugd! Ondanks dat de oude Wilhelmin zeer anti-Katholiek was, zongen we voor het gemeentehuis voor de burgemeester trouwhartig met honderden kinderen mee: "Voor Koningin en Vaderland waakt ied're jongen meehee! Voor Koningin en Vaderland waakt ied're jongen mee!" Wij hadden mooie sjermpjes over onze schouders en dan schuin naar beneden op de heup losjes vastgeknoot. "Leve de Wilhelmin" stond erop gedrukt. Oranje boven! Daarna eerbiedig schuifelen naar binnen, in het gemeentehuis, waar dames van het Oranje-comitee droge krentebollen en limonade uitdeelden. Jehuppelde weg op de tonen van de muziek. "Wij leven vrij, wij leven blij op Neerlands dierb're grond!" Hollands vlag, je bent

mijn glorie, Hollands vlag, je bent mijn lust!

In de na-middag: ringrijden voor paren. Interessant en feestelijk!
Op de "voort" (straat) was van de ene kant naar de andere kant een
touw gespannen. In het midden hing een klein, ijzeren ringetje.

Daar kwamen ze aangereden op hun open wagens: de boerenjongens
uit Oegstgeest, met hun paard in draf en hun meisje naast hen op de
bok, klaar om met haar stok de ring eraan te rijden! Lukte het, dan
een daverend applaus, een lintje om de arm van de succesvolle ring-
steekster en de volgende donderde al aan! Daarna: prijsuitreiking en
toespraak van de burgemeester. Een heerlijke dag. 's Avonds ge-
schetter in de muziektent in het park. Het was volop zomer en tal-
loze van die Koninginnedagen zijn er zo geweest. Wilhelmina regeer-
de jaren en jaren!

En dan, midden in het schooljaar, was er nog een stralende dag!
3 October, Leiden's Ontzet. We vierden dan het feit dat Leiden, ik
geloof in 1574, ontzet werd van het beleg rond de stad door de Span-
jaarden. Daar waren wij toen mee in oorlog (de 80-jarige oorlog,
van 1568-1648) en de Spanjaarden probeerden de stad uit te hongeren
en zo tot overgave te dwingen. De mensen smeekten de burgemeester
van der Werff de stad toch over te geven, want heel veel stierven
van de honger. Maar hij zei: "Hak eerst mijn linkerarm af en dan
mijn rechter, en eet die op, maar de stad overgeven doe ik niet!"
Toen kwamen de "Geuzen", de Hollanders buiten de stad, de Leide-
naars te hulp. Zij staken de dijken door en het water stroomde in
het Spaanse kampement zodat ze ijlings moesten vluchten.

De uitgehongerde Leidenaars vonden, toen ze weg waren, in hun tenten nog hutspot in hun ketels en haring en wittebrood. De stad was gered! Als beloning voor hun moedig verzet schonk de stadhouder van Oranje aan Leiden het recht van een Universiteitstad te zijn. Het is de oudste universiteit van Holland, en jullie grootvader Mathieu studeerde daar medicijnen.

Die bevrijding gebeurde op 3 October en daarom is het ieder jaar op die datum feest. Er is nog altijd 's morgensvroeg dan uitdeling van haring en wittebrood bij de Waag en de echte Leidenaars eten 's avonds hutspot met klapstuk als herinnering. En natuurlijk is er de grote kermis! 's-morgens gingen we dan altijd eerst naar de zaak, die die dag gesloten was. Die keek uit op de Vismarkt en daar werkte altijd een "boeienkoning", waar we ademloos naar keken. Dan naar het Schuttersveld, waar de kermis was. Als je de doordringende zaagsel-lucht rook en de cacophonie van geschetter en lawaai hoorde, met daar tussendoor de doffe slagen van de "kop van Jut", waande je je in het aards paradijs! In de stoomcarroussel probeerde je een steigerend paard te bemachtigen en anders zo'n deinend koetsje! Overal spiegels, bonte schilderijen, muziek en...draaien maar! Lichten gingen aan-en -uit!

De tent van de "vrolijke keuken" waar alles kapotgegooid mocht worden werd natuurlijk vermeden, maar een keer hengelen naar een houten vis was er altijd wel bij! Die vis kon in tweeën; als je hem ophaalde keek de baas welk nummer die had binnenin (altijd prijs!) en dan kreeg je strijk en zet een ontzaggelijk klein prulletje, terwijl je wijfelend keek naar de enorme teddyberen en poppen, die uitnodigend aan de kraam hingen, maar waar blijkbaar nooit een nummer in het visje mee correspondeerde! Desalniettemin, het was een cadeautje en je ging alweer eens verder kijken naar die lawaaiige motorrijders, die tegen de binnenkant van een hoge ronde wand hun gevaarlijke toeren deden!

De kleintjes kregen een ballon van zo'n grote tros en daar kwam de lucht van de poffertjeskraam al veelbelovend op je af. De oven stond buiten onder een luifel en de grote lepel van de kok vulde sissend de beboterde gaatjes met deeg. Wij gingen naar binnen en kwamen in zo'n schitterend soort roefje te zitten met rode fluwelen bekleding en veel spiegels, en gescheiden door lange, opgenomen vitrages van de gang, waar de obers heen en weer liepen! Die kleine bordjes met poffertjes, de poedersuiker met bovenop het klontje boter, ik geloof niet dat ik later aan een feestdiner meer genoten heb dan toen!

Tot slot het klapstuk: het Circus van Beveren! Anderhalf uur vermaak voor jong en oud. Ik denk nu: ook voor onze ouders eventjes rust, want buiten moesten ze zien hun spannetje bij elkaar te houden!

'sMiddags was er altijd een historische optocht. Studenten reden in open rijtuigen met bepluimde paarden mee in de stoet. Er waren Spaanse hellebaardiers, Hollandse edelen te paard. Deftige magistraten in zwarte kledij met witte geplooiden kragen en grote hoeden met een veer.

Na 3 October was het even rustig in ons leventje.

Iedere morgen kwam Moeder ons wakker maken met een gebed. "Geloofd zij Jezus Christus. Al wat ik nu, ga doen en denken is voor U!" Ik kan me voorstellen dat jullie dit nu in deze tijd wat

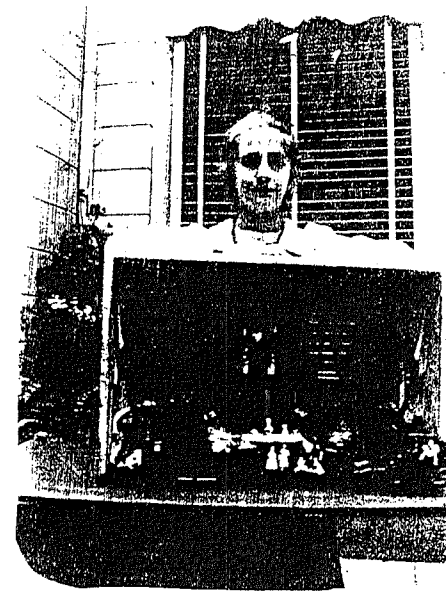
Vader Grimm Hänsel und Gretel Otto Kubel pinx

3. Nun war das arme Kind im großen Wald
allein, da sah es ein Häuschen, ging hinein; es
stand ein weiß gedecktes Tischlein mit sieben
kleinen Tellern, Messerlein, Löffelchen und sieben
Becherlein darauf. Von allen ab und trank
es ein wenig und legte sich dann, weil es müde
war, in eines der sieben kleinen Bettchen. Da
kamen die sieben Zwerge zurück und waren über
das schöne Kind erstaunt, ließen es aber ruhig
schlafen.

Druckwa
Longe uppous
Leffe Schlattmann
Geierstraak 34
Algotgeest
G. Heide
Holland

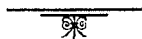

"overdreven" in de oren klinkt, maar dat was het bij haar niet. Alles aan moeder was echt. Ze meende het. Ze wilde die kinderen haar eigen levensprogramma, de Godsvrucht, bijbrengen. Daar heeft ze alles voor over gehad. Ze had van die speciale gezegdes die je een levenlang bijblijven. "wat gij niet wilt dat U geschiedt, doe dat ook een ander niet" "Wie geeft wat hij heeft, is waard dat hij leeft!" Dreigde er in een gezelschap iets minder aardigs over iemand gezegd te worden, dan ging moeder gewoon over op een ander onderwerp. In de familie was zij dikwijls de vredestichtster. Dat waren echte fijne dingen die uit haar godsvrucht voortkwamen. Nu eens iets over Vader! In mijn kinderogen was hij een ontzagwekkende figuur, met een priksnor. Er viel niet mee te spotten! Maar ook een vrolijke vader! Wat gezellig was het, als na het eten de meisjes 'afruimden en in de keuken het gerinkel weerklonk van de "vaat". Moeder en Juf waren boven met het kleine grut en Vader zette zich aan de piano; hij gebruikte veel de pedalen en ging zonder moeite over van de ene melodie naar de andere! Twee maal per jaar ging hij naar Berlijn, voor de inkopen voor de zaak, en hij stuurde dan prachtige kaarten naar ons. Sprookjeskaarten, voor ieder kind twee! (een beetje overdreven, zei Moeder dan, naar haar zo andere aard) Hij ondertekende dan met "Vadertje" Ik heb de kaarten nog in een album! Als vader dan weg was, kwam oom Jo, vaders jongste broer, op de logeerkamer slapen, om het hele gezin te beschermen, want "er moest een man in huis zijn". (ik hoor de feministes al!) Vader bracht altijd heerlijke "Sarotti"-bonbons mee uit Berlijn en die gingen dan netjes in een kast in de huiskamer. 's Avonds, onder het lamplicht, als de thee was ingeschonken zei moeder dan: "Kom, veldwachtertje, ga nog eens rond!" En dan kwam de doos uit de kast en was het eindeloos zoeken naar de aller-allerlekkerste! Later op de avond was er dan het avondgebed voor het H. Hartbeeld. Dan was er voor het slapen gaan nog het drama van het verplichte eierdopje levertraan! Diep ademen, neus dichtknijpen en slikken, dat vieze, oliespul. Een theelepeltje suiker toe. Af en toe gingen onze ouders naar de revue van Henri Ter Hall, ik geloof in Amsterdam, en daar kon moeder schitterend over vertellen de volgende dag aan de koffietafel! Wij hingen dan aan haar lippen! Er ging een ongekende droomwereld voor ons open! Sinterklaastijd was zowel voor moeder als kinderen heerlijk. Vader had dan niet zo plezierig. Het was dan "slap seizoen" aan de zaak. De mensen kochten dan geen mantels en japonnen. "t Is suikerbeestentijd" zuchtte vader dan. Moeder ging dikwijls naar de stad in die tijd. Eerst om te kopen, later om te ruilen, omdat het andere haar toch ietsje leuker leek voor Agnesje, of Ruud, of Fransje! Ze maakte zorgvuldig lijstjes op van de wensen die ze gehoord had. Thuis aan tafel vertelde zij ernstig, dat zij deze middag werkelijk de H. Man zelf in de Breestraat was tegengekomen. Hij had zijn paard laten stilstaan en tot haar gezegd: Goede, middag, Mevrouw Schlattmann, hoe gaat het met U? Heel goed, Sinterklaas! - "En bent U tevreden over de kinderen?" "Zeker, Sinterklaas!"

Mijn moeder met haar poppenhuis. + 1902.

Sint Nikolaas in de School.

„Wel meester! hoe gaat het

Met MINA en KOO?”

„Ja waarde Sint Niklaas!

„„Dat is maar, zóó, zóó!””

„Verdienen ze een prijsje

„Of zijn ze 't niet waard?”

„„Zij zijn als al de and'ren

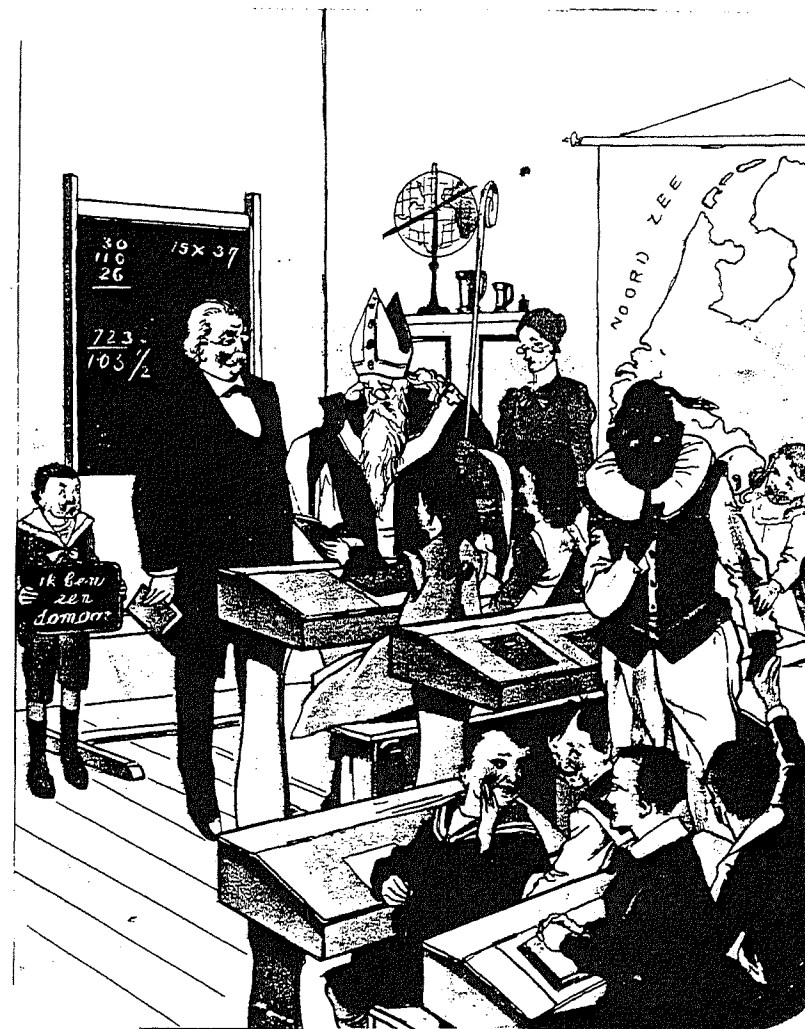
Wat vroolijk van aard.””

„Welnu dan, wie stil is

En vlijtig hier leert,

Ziet, als ik terug kom,

Een prijs zich vereerd.”

"Mooi, mooi, Mevrouw Schlattmann, maar ik zag deze week dat Jan niet de schuur had opgeruimd, en het is dikwijls een grote rommel op de meisjeskamer!"

Goeie genade! Je moest op je tellen passen! Sinterklaas weet ogenschijnlijk alles over je en je moet goede vrienden met hem blijven! Het zou al gauw 6 December zijn, en dat was zijn verjaardag, en het was de dag van de grote cadeaux!

De avond van de 5e. December kwam Sinterklaas gewoonlijk ons persoonlijk bezoeken. Zijn zwarte knecht kwam mee. De tafel in de huiskamer was weggeschoven, de grote stoel voor Sint stond klaar! Vader aan de piano. "zie ginds komt de stoomboot uit Spanje weer aan! Hij brengt ons Sint Nicolaas, ik zie Hem al staan!" Wij zongen en zongen! Spanning en sensatie! Bonzen op de deur! Een witte, gehandschoende hand om de hoek! Hij strooide! Pepernoten, snoep! En dan maar rapen, onder de stoelen, in de hoeken!

Daarna kwam Sint binnen, zegenend en wuivend en waardig. Piet achter hem aan. Je keek eerbiedig, en kon het niet uitstaan, dat de dienstboden achter je aan het giechelen waren. Het was toch een BISSCHOP!

Eigelijk zag je heel goed, dat zijn baard van watten was, en de mijter van karton, maar desalniettemin: je geloof bleef onwankelbaar!

Totdat de tijd kwam, dat je tot de ongelovigen ging behoren en jijzelf plezier kreeg in de reacties van de kleintjes! Maar ondanks dat was je even blij met de cadeaux die je de volgende dag kreeg!

Ja, dat was een heel speciale morgen, die 6e. December!

De gordijnen gesloten van de salon. Je mocht niets zien. Eerst moest iedereen beneden zijn. De spanning steeg ten top als vader eerst voorzichtig de deuren openschoof en het licht in de salon aandeed. Je zag een visioen van "Een tafel vol speelgoed!" Wij dromden naar binnen. Hemelse aanblik! O, dit is voor mij! Hoort dat winkeltje ook bij mij? En die pop; die bouwdoos! Daar staat een nieuwe step! Dank U Sinterklaas! Al het snoep, dat tussen de cadeautjes lag, suikerbeesten, marsepein, chocolade muizen en kikkers, sintjes en pieten van gekleurde chocola, werd verzameld in een groot, vierkant Verkadeblik en in de komende weken had je heerlijke momenten als je daaruit kiezen mocht! Ja, dat waren echt hoogtepunten in onze jeugd!

Nu nog eens even verteld: wat hebben we gespeeld in onze jeugd! In de zomertijd bouwden we "hutten" op geheime plaatsen langs de "Hofdijk", goed verborgen en "gestoffeerd" met oude rommel van thuis en waardeloze dingen, die in onze ogen heel goed waren.

We bouwden hele stellages op de schommel als een soort vliegtuig! Als het slecht weer was en we binnen moesten blijven, deden we dikwijls "racen" met kaarten, waarbij je erg vlug moest zijn. Dat was een hele tijd een zeer geliefd spel bij ons. Soms was er ook een rage om te figuurzagen, om van die grote puzzles te maken, zelfgemaakt. De stenen bouwdozen, meccano en de trein waren ook zeer in trek. Natuurlijk was de trein nog niet electrisch!

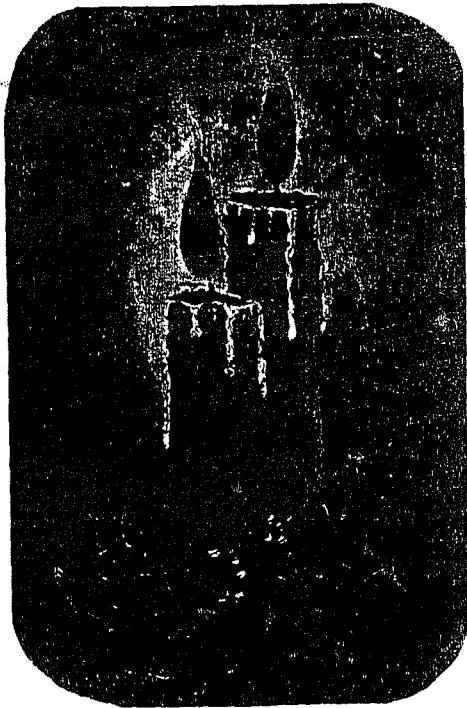
Het oude poppenhuis uit mijn moeders jeugd was ook iets speciaals. Dat kwam maar een enkele keer uit de grote kast boven!

Een hele sensatie was ook de toverlantaarn, die eens een enkele keer op Zondagmiddag gebruikt werd. Het was een soort voorloper van de

Buiten in de tuin gingen mijn broers dikwijls "Kooltje kikken!" met de voetbal. Dan had je nog de "vliegende hollander", een soort skelter, de step, fietsen, rolschaatsen en hoepel! De meisjes deden diabolos en met meerdere ballen tegen de muur ballen. Toen ook al "Karel Een, brak zijn been!" enz. Dan was er natuurlijk de knikker-tijd en een andere periode was ineens het tolleren weer erg in zwang! Soms deden we ook "landje veroveren" in het zand met kleine keuken-mesjes. En de stelten waren ook dikwijls in gebruik!

Na Sinterklaas werd je aandacht alweer langzamerhand op Kerstmis gericht. De hele atmosfeer op school, thuis en in de kerk ademde de sfeer van de advent, de tijd van voorbereiding voor Kerstmis. Er hingen purperen doeken over de beelden in de kerk. Ja, Kerstmis was een heel groot feest, maar bij ons niet speciaal een cadeautjes-feest. Het was meer echt een kerkelijk feest dan nu! Maar het had ook bij ons, niet alleen een religieus karakter, nee, het was ook een echt feestelijke sfeer in huis! De dag voor Kerstmis werd de stal van de zolder gehaald en in een hoek van de salon opgesteld. Het was een drukte van belang! Wij allemaal thuis met vakantie, allemaal graag helpen met het uitpakken van de beeldjes. Ruzie en gekibbel! Moeder hield wel de regie in handen, zij stelde de hele kerstgroep op: daar had je het veel te grote Jezuskind, met uitgestrekte armen, de oude St. Jozeph met zijn staf; Maria in wit-en-blauw, knielend bij de kribbe, de herders en de schapen. De engel boven de stal met het "Gloria in excelsis, Deo"! Het hoorde gewoon bij Kerstmis. Later kwamen er de drie koningen pas bij. Tussen de salon en de huiskamer werd daarna de kerstboom opgesteld. Door moeder met veel plezier opgesierd! Ik zie nog de dozen met kerstballen en slingers her en der verspreid staan in de kamer, vloepapier overal verspreid! Zoals ik er nu tegenaankijk was die dag voor onze moeder een ongelofelijke topprestatie: al die kinderen springend en hollend om haar heen, de kamer in grote wanorde, eten in huis hebben voor twee of drie dagen, geen koelkast, regelingen voor het mooie tafelgoed en niet te vergeten: de lotjes en prijsjes voor in de boom! Dat was een idee van moeder. Op een kastje in de salon stonden twee wijnglazen, gevuld met "lotjes". Het ene glas bevatte de nummers voor de grote loten, het andere voor de kleine. Die nummers op de loten correspondeerden met de nummers die geplakt waren op het heerlijke snoep, dat aan rode lintjes in de boom hing. Soms was het uitgezeten uit het glas "grote loten", soms, op een gewone dag, uit de "kleine", en dan met z'n allen om de boom aan het zoeken, wat ieder getrokken had! "nummer 16, vader, ik heb nummer 16, waar hangt het, wat is het?" Zoeken tussen de nogatblokken, de kerstkransen en de zuurtjesflesjes! "Ja, gevonden, hier, een rol Frujetta voor Bep! 'He moeder, nummer vijf, hangt die wel in de boom?" "n's zoeken hoor, 't moet er allemaal zijn! Ja, hier, een reep! een reep chocola voor Guus!"

Stille nacht, Heilige nacht,
Alles slaapt, sluimert zacht!

De nachtmis ging aan dit alles vooraf. Wat een slaap hadden we! Maar ook zo iets speciaals! Midden in de nacht uit bed. Wat was het altijd feestelijk versierd in de kerk! Veel rood en goud op het altaar, wierook, veel o, zo bekende Kerstliedjes.

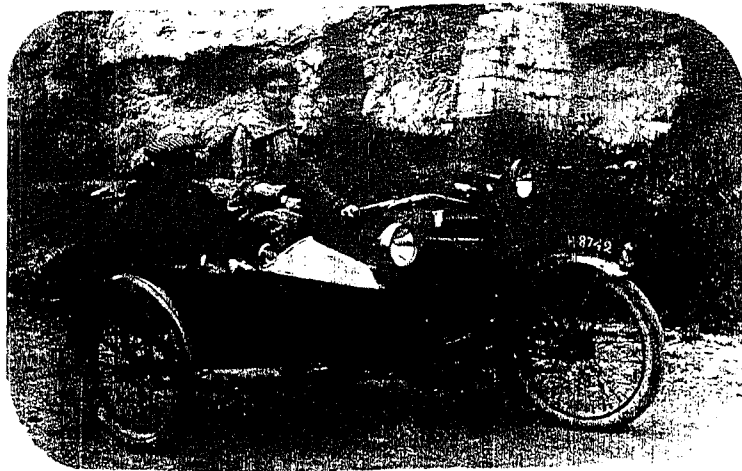
"Nu syt wellecome, Jesu Lieve Heer!"

Drie H. Missen achter elkaar. Bij de derde werd je moe. Je ging eens zitten. (Straks lekkere balkenbrij met gebakken appeltjes zat je te soezen)

Kerstmis 1925.

De thuiskomst in de donkere nacht! Onvergetelijke herinnering! Heerlijke geuren kwamen je uit de keuken tegemoet. Inderdaad sisten de balkenbrij, de bloedworst en de appeltjes in de pan! De kerstboom aan met de echte flikkerende kaarsen, het rode intieme licht van de stal. Warmte, licht, gezelligheid. De tafel gedekt, de kamer versierd. Misschien niet zo artistiek als nu, maar wat was het goed daar en gezellig! Onder de boom een cadeautje voor elk kind. 'T was het gezelligste uur van de dag. Later op die dag viel de vredige kerststemming wel eens minder op: geharrewar en geplaag! Te weinig slaap. Het kerstdiner was simpel en lekker. Voor we naar bed gingen werden de overbekende kerstliedjes gezongen, moeder naast ons, vader aan de piano. Een warm en veilig nest!

Mijn Tante Bep met Oom Toon op vakantie in Valkenburg.
Zij waren verloofd en werden gechaperonneerd door Grootvader!
Alleen op vakantie, dat hoorde toch niet als je verloofd was!
Grootvader kwam ervoor over uit Twente!

Zonder twijfel was onze opvoeding autoritair, zoals ze dat nu zouden noemen. Vader en moeder waren de baas, en ik heb dat zelf nooit als een nadeel ondervonden. Maar het was dan ook gemengd met een heleboel tederheid! Toch, als je vervelend was of tegen de draad in werden er "korte metten gemaakt" zoals dat heette. Eén keer een waarschuwing en luisterde je niet, dan klonk het dreigend uit vaders mond: "mijn hand jeukt!" Dan was het oppassen, want die ogen spraken duidelijke taal! De allerkleinsten werden naar de W.C. verbannen en omdat ze in dat kleine saaie kamertje geen auditorium hadden, waren ze al gauw stil en kwamen "bekeerd" in de huiselijke kring terug!

Ik herinner me dat broer Jan een keer betrapt was toen hij iets deed dat verboden was. Hij rende weg en voor de verandering vloog hij-zelf de W.C. in met vader achter hem aan. In opperste ellende deed hij het haakje op de deur. Vader was zo razend, dat hij met een enorme ruk aan de deurknop het haakjekapotbrak en de arme Jan geen geen ontvluchtigskans meer had. Nog jarenlang heeft dat kapotte haakje boven het moderne slot gehangen met "vrij" en "bezet" erop!

Natuurlijk werd Oudjaarsavond ook gevierd. Om 11 uur 's-avonds werd je gewekt op eigen verzoek. "als-je-belieft wakker maken!" Geeuwend kwam je naar beneden. Je kreeg een glas alcoholvrije punch, je kreeg een appelflap. Je deed mee met een spel, dat eigenlijk nog te moeilijk was, maar toch, je genoot ervan! Om vijf voor twaalf begon vader te bidden, intusschen hoorde je de klokken luiden! Daarna: Gelukkig Nieuwjaar! Zalig Nieuwjaar!

De volgende morgen kwam je met je Nieuwjaarswens. Zelf geschreven opschool en van buiten geleerd. Vader en moeder naast elkaar op een stoel. Buiging naar links, buiging naar rechts. De ouders welwillend luisterend! -

Dan kwamen de leveranciers en de loopjongens ook allemaal met hun nieuwjaarswensen, in de hoop op en de verwachting van een extraatje. Als moeder dan al verschillende keren haar portemonnaie had geopend, had ze er op het laatst genoeg van, en zei tegen het meisje "wens ze maar van harte een zalig Nieuwjaar terug". Ik zou die gezichten wel eens hebben willen zien, maar het werd moeder een beetje te duur!

Pasen was ook een heel groot feest, voorafgegaan door de grote vasten. Dat was een zware tijd voor de kinderen: 6 weken niet snoepen, alleen op de Zondagen. Maar dan waren ook "alle remmen los" en at je de hele inhoud van de opgespaarde snoepjes achter elkaar op! Je leefde intens mee met de passietijd, de goede Week, maar, oh wat was het fijn als het Paaszaterdag was! Om 12 uur precies was de vasten voorbij en kwam moeder binnen met een blad vol snoep! Alleluja! Alleluja! Buiten luiden de klokken! Resurrexit sicut dixit!

De huiselijke verjaardagen werden ook altijd zeer feestelijk gevierd. De jarige zat vol verwachting op een stoel, klaar om gehuldigd te worden, met een tafeltje voor de cadeaux naast zich.

In de gang was er enig gedruis met het opstellen van de stoet, de kleintjes vooraan met een prulletje in de hand, maar dat ging

De Familie Schlatmann, 1921.

crescendo! "lang zal hij/zij leven!" liep iedereen eerst een rondje door de huiskamer en om beurten werden dan de cadeautjes en felicitaties aan de feesteling gebracht. Op zo'n dag was een ei en een krentebol "vaste prik"!

Wij waren ook rijk gezegend met ooms en tantes van beide kanten. Die van vader waren druk, lawaaig en vrolijk; plagerijen en "stichelen" waren niet van de lucht! Die van moeder waren oer-degelyk, betrouwbaar en rechtschapen en een beetje stijf.

Vaders oudste broer was oom Fon. Hij woonde ook in Oegstgeest, was ook werkzaam aan de zaak, maar behalve dat had hij ook een heel groot aandeel in allerlei kerkelijke activiteiten! Was er een nieuwe priester in de parochie die zijn E. H. Mis kwam opdragen: Oom Fon zorgde voor een schitterende versiering in de kerk!

Hij was gewoon een schat van een man, altijd in de weer om iemand te verrassen met zijn attenties. Hij is over de 90 jaar geworden en bleef tot zijn dood een tevreden mens.

Oom Ruud en Oom Ernst waren de tweede en de derde broer. Die hadden eenzelfde soort zaak in Haarlem, maar daar hadden we minder contact mee, behalve natuurlijk op de beroemde Schlatten-feesten, waarbij de kwinkslagen en plagerijen niet van de lucht waren!

Oom Frans had een zaak in Rotterdam, maar door de crisistijd van de dertigerjaren is dat niet goed gegaan. Oom Frans heeft toen zijn eigen weg gezocht en dat gezin is ook heel goed terechtgekomen!

Oom Jo was de benjamin van grootvaders gezin. Hij is eerst ook jaren in Haarlem, later in Leiden aan de zaak geweest, en is toen overgestapt naar de firma De Gruyter.

Dan was er nog vaders oudste zus Lies. Die was getrouwd met een Limburger, Jaques Bergmans, die een pijpenfabriek in Weert had. Ze kregen 6 flinke kinderen. Tante Lies is ook altijd erg actief geweest en erg sociaal. Ze had een geweldige energie en was druk van aard, zoals alle Schlatjes van die generatie. "Lieve mens, je rebbelt nog als je kist dichtgaat!" zei vader eens en ze had zelf de grootste pret bij het uitzwaaien!

Vaders jongste zus, Bep, is getrouwd met Toon Waals. Tot hun spijt kreeg dat echtpaar geen kinderen, maar ze hebben hun beider leven benut in dienst van vele goede werken. Hoeveel er geborduurd en genaaid is voor de missie in dat huis is niet te zeggen! Oom Toon is ook een zakenman. Na zijn 65e. heeft hij al zijn krachten gegeven aan de stichting voor de Nederlandse priesters in Frankrijk: een gastvrijer huis is er niet te bedenken!

Mijn moeders familie is van een totaal ander slag.

Grootpa Linders heb ik nooit gekend, maar van "horen zeggen" moet hij een heel zuinige en verstorven man zijn geweest. Uit versterving at hij Vrijdags wel eens de vissenogen op heb ik wel

eens horen vertellen. Het lijkt me eerlijk gezegd afschuwelijk, maar in die tijd dachten de mensen zo anders. Hij moet een zeer hoogstaande man geweest zijn.

Grootma, zijn vrouw, heb ik nog heel erg goed gekend, want zij overleefde haar man talloze jaren en stierf toen ze 97 was! Ik heb haar gekend als een dik kort dametje met een zekere waardigheid, rustig en nuchter van aard. Altijd gekleed in zwarte japonnen maar toch een beetje wufter dan mijn eigen moeder! Ze droeg het haar opgestoken met hier en daar een bescheiden versierinkje erin van kammen en kleine gitjes en om haar hals een zwartfluwelen bandje. Ze kon haar zwart-met-grijze dunne shawl met "jeu" om haar schouders draperen. Ze hield meer van een beetje coquet.

"Rie, je moet een beetje meer 'coëurtje' in die hals laten" zei ze soms tegen moeder " dat staat veel leuker!"

Mijn moeder gaf niet om kleren. Tot mijn vaders narigheid heeft ze eens haar nieuwe hoed achterstevoren opgezet en zo Zondags in de kerk gezeten. Ze had vergeten om in de spiegel te kijken voor ze wegging!

Grootma Linders met haar achter-kleinkind: Mariëtje Raeven.

De Familie Linders. Grootpa had feest.
Links: Moeder, rechts "fyne Pau", die later in het klooster ging!

Moeder had 3 broers en 2 zussen. Eerst kwam Tante Jet, die getrouwd was met Louis Ten Bosch. Dat echtpaar kreeg 10 kinderen, de ons zo bekende "Ten Boschjes". Oom Bernard was de tweede in dat gezin en bleef ongetrouwd. Hij was, wat je noemt, een rechtvaardig mens en zo betrouwbaar als de Nederlandse Bank!

Tante Pau was nummer drie, en werd altijd "fijne Pau" genoemd. Ze hield nogal erg van "chic" en mooie kleren, en dat ze op haar 23e. naar een klooster ging, moet toch een heel offer voor haar geweest zijn. Ze werd later directrice van een kostschool op de Zuidsingel in Amersfoort, en aangezien ik daar op pensionaat geweest ben heb ik haar heel goed gekend.

Zittend: Paula - Jet - Marietje,
Daarachter: Bernard - Jan - Thieu.

Dan kwam Oom Thieu, die ook verijgezel bleef. Hij en Oom Bernard gingen iedere dag ook naar hun zaak. Klein begonnen, was het in onze kindertijd al een soort warenhuis.

Na Oom Thieu kwam Marietje, onze moeder, dat lieve moedertje! Tot slot Oom Jan, die de leidende en drijvende kracht van de Linders-zaak werd.

Bij tijd en wijlen mochten we logeren bij "Groma" in Dordt! Altijd een feest. Meestal waren er dan ook enkele neven en nichten Ten Bosch. Het was ook een groot huis. Je mocht spelen met het oude speelgoed van de "Ooms". Soldaten en kanonnen waar je erwten in kon doen om

te schieten en een kasteel met kantelen. Je mocht naar "de zaak" met wat zakgeld om wat te kopen. Je ging er verschillende keren naar toe, het geld als een schat in je hand. Je had een zeer, zeer lange tijd nodig voor je beslist had, wat je toch kopen zou! Op de allerbovenste verdieping van die zaak was een grote zolder waar beddetijken, kussens en matrassen gevuld werden. Er stond een grote weegschaal om kapok te wegen: twee houten platforms aan touwen. Je mocht op het ene platform gaan staan en de bediende zette ijzeren gewichten op het andere, tot je in balans was. Hij kon je precies zeggen hoe zwaar je woog! Om de beurt genoten we van deze sensatie!

"Vaste prik" was ook een middag poffertjes bakken op het petroleumstel in het prieel achter in de tuin! De Ooms kwamen dan om een uur of vier van de zaak om ook even een bordje te proeven.

Ze hadden niet zo'n haast, het leven was nog zo rustig.

Boven hadden ze allbei een slaapkamer met het uitzicht op de tuin.

Een bidstoel stond op beide kamers, voor een kruisbeeld aan de muur.

In de serre beneden hield Oom Thieu tropische vogeltjes in een grote voliëre. "sZondags gingen die twee broers strijk en zet kijken naar de voetbalwedstrijd van het Dordtse elftal. Ook waren ze collectant in de kerk. Zondagsavonds whysten met de neven!

Heel haar lange leven heeft grootma voor die zonen gezorgd.

Ze vormden samen een rustige, degelijke familie:

de "jongens" naar de zaak, Marie, de hulp in de keuken en Groma het huishouden bestierend en hakend en breiend. Jaren en jaren zijn zovredig voorbijgegaan in dat gezin.

Nu wil ik nog iets vertellen over de "zaak", de kurk, waarop heel ons huishouden dreef! Mochten jullie in het begin van dit verhaal de indruk hebben gekregen dat we in zeer goeden doen verkeerden met al die juffen en hulpen, dan moet ik toch zeggen dat dit maar zeer betrekkelijk was! De "zaak" bestond weliswaar in mijn jeugd uit verschillende vrij grote panden in Leiden, maar grote zorgen en moeilijkheden zijn mijn vader toch zeker niet bespaard gebleven. We hadden een "Herenzaak" op de Botermarkt en een "Dameszaak" aan de Vismarkt. Dan nog een pand voor bedden en beddegoed op de Nieuwe Rijn, en nog een pand op de Hoogstraat. In de eerste 10 of 12 kinderjaren was er inderdaad voorspoed, dat was dan ook de tijd van de hulpen en de juffen! In 1929 is in Leiden het prachtige Renaissance stadhuis afgebrand en dat lag precies tussen onze beide zaken aan Botermarkt en Vismarkt. De Leidenaars mochten toen stemmen, waar ze het nieuwe stadhuis wilden hebben: herrezen op de oude plaats met wat meer ruimte eromheen, of ergens anders in de stad. Tot Vaders grote vreugde werd de oude plaats herkozen, en werd hij uitbetaald voor de panden en de grond, die nodig was voor het nieuwe stadhuis. Hoewel mijn vader zeer gelukkig was met deze gang van zaken, kostte het toch heel veel tijd en discussies voor alles in kunnen en kruiken was, en intussen was de economise crisis begonnen.

Ten laatste werd al het geld geïnvesteerd in een vernieuwde zaak aan de Hoogstraat, een combinatie van dames-en herenzaak. Het was een mooie zaak, maar de crisis duurde tot aan de tweede wereldoorlog.

Natuurlijk herinner ik mij die jaren ook nog uitstekend, maar ik geef er de voorkeur aan om met jullie te blijven in dat heerlijke land van mijn jeugd!

Ik hoop dat jullie allemaal gelukkige en lieve mensen mogen worden! Ik wens jullie toe dat jullie eens met even grote dankbaarheid op jullie eigen jeugd terug mogen zien!

Heel veel liefs voor al mijn kleinkinderen!

Oma.

Een voordracht voor een bruiloft, samen met een vriendin:
ik was 12 jaar oud!
